

Sebastian Stępień

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

KOSZTY PRODUKCJI I CENY ŻYWCA WIEPRZOWEGO JAKO INSTRUMENT PRZEWAGI KONKURENCYJNEJ

1. Wstęp

Pytając o konkurencyjność produkcji trzody chlewnej w Polsce, pytamy o zdolność tego sektora do utrzymania pozycji na rynku lub o możliwość jej wzmocnienia. Obecnie produkcja żywca wieprzowego jest najważniejszym działem rolnictwa w Polsce (stanowiąc ok. 24% produkcji końcowej). Pogłowie świń rządu 18-19 mln szt. stanowi ponad 12% całkowitego pogłowia w rozszerzonej UE, a produkcja mięsa wieprzowego powyżej 9% ogólnej produkcji w UE (*Pig numbers...* 2003). Taki potencjał polskiej wsi stanowi teoretycznie dużą konkurencję dla państw członkowskich, tym bardziej że w większości z nich produkcja przekracza zużycie wewnętrzne. W związku z tym warto zadać sobie pytanie, czy obawy unijnych rolników o to, że polscy producenci trzody wyprą z rynku zachodnich farmerów, są uzasadnione.

Celem artykułu jest analiza cen żywca wieprzowego i kosztów produkcji w okresie przedakcesyjnym oraz w rok po integracji, a także ocena potencjału produkcyjnego polskich i unijnych gospodarstw rolnych, która pozwoli oszacować konkurencyjność chowu.

2. Ceny żywca wieprzowego i koszty produkcji

Przez szereg lat Polska miała wyraźną przewagę cenową na rynku trzody chlewnej. W latach 1996-2004 przeciętne ceny żywca wieprzowego w Polsce były 25-30% niższe od tych cen w UE (Stańko 2004). Pomimo to saldo wymiany zagranicznej świniami i wieprzowiną z krajami piętnastki było ujemne ze względu na wysoki stopień samowystarczalności państw unijnych w produkcji tego gatunku mięsa – wynoszący ok. 108% (w celu ochrony własnego rynku Unia stosowała

m.in. weterynaryjne zakazy importu). Polska konkurowała natomiast o rynki krajów trzecich, takich jak: Rosja, Białoruś, Estonia, Łotwa. Efektem tego był relatywnie wysoki eksport w tym kierunku, znacznie przewyższający import do Polski.

Wejście Polski do Unii Europejskiej zapoczątkowało nagły wzrost cen mięsa. Przyczyną tej sytuacji było duże zainteresowanie unijnych importerów polskim towarem oraz wystąpienie „dołka świńskiego”. Pod koniec czerwca ceny skupu wieprzowiny były ok. 30% wyższe aniżeli 2-3 miesiące wcześniej. Tak wysoki poziom cen (5,5 zł/kg) spowodował napływ mięsa z Niemiec, Holandii, Danii, gdzie cena 1 kilograma żywca była o 10-20 groszy niższa. Zakłady przetwórcze chętnie kupowały ten surowiec, zwłaszcza że ceny u zachodnich kontrahentów nie zmieniały się tak gwałtownie, jak u polskich producentów, a i jakość tusz była wyższa (Katner 2004). Sytuacja ta wymusiła spadek cen u krajowych hodowców świń. Tak więc począwszy od lipca następował spadek cen skupu – poniżej poziomu 4,3 zł/kg. Z uwagi jednak na umocnienie się złotego w stosunku do euro realne ceny żywca w Polsce pozostały nadal mało konkurencyjne względem cen unijnych (*Sytuacja...* 2004). Średnia cena referencyjna w Polsce pod koniec 2004 r. była o 6% wyższa od średniej dla UE-25 (rok wcześniej stanowiła zaledwie 70% ceny unijnej), a w porównaniu z krajami, takimi jak: Dania i Holandia, które mają największy udział w eksporcie wieprzowiny, wyższa o 20-25%. To spowodowało, że polska wieprzowina przestała być konkurencyjna cenowo nie tylko na rynkach UE, ale także wobec państw trzecich¹.

O konkurencyjności polskiej wieprzowiny w znacznym stopniu decydują koszty chowu, zwłaszcza w sytuacji liberalizacji handlu i procesu wyrównywania się cen (im niższe koszty produkcji, tym niższa może być cena zbytu danego towaru i tym samym wyższa jego konkurencyjność). Przed przystąpieniem do UE koszty produkcji trzody chlewnej w Polsce były wyraźnie niższe (por. rys. 1). Różnica dotyczyła kosztów zarówno paszowych, jak i pozapaszowych (budynków, amortyzacji, opieki weterynaryjnej, stada podstawowego itp.). Jedynie koszty pracy były wyższe w polskich gospodarstwach niż w gospodarstwach unijnych. Jest to rezultat dużo niższej wydajności siły roboczej w Polsce².

Po 1 maja 2004 r. nastąpiła obniżka kosztów paszowych dla gospodarstw prowadzących w Polsce chów z wykorzystaniem zboża z zakupu. Koszty te po wejściu do UE spadły w ciągu roku nawet o 40%³ (co było m.in. wynikiem dużo niższej ceny interwencyjnej przyjętej w UE oraz wysokich zbiorów zbóż). Obecnie zaś kształtują się na podobnym poziomie jak w pozostałych państwach Wspólnoty. Podstawą rozwoju produkcji żywca wieprzowego powinny być jednak gospodarstwa z własnym zaopatrzeniem w paszę, ponieważ osiągają wyższą rentowność chowu, a przy tym produkcja odbywa się w nich zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju (odpowiednie zagospodarowanie obornika i gnojowicy). W ich przy-

¹ Konsekwencją tego jest spadek eksportu (po przejściowym jego wzroście w maju i czerwcu) o ponad 40% w III kwartale 2004 r. w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego.

² Wydajność pracy w Polsce jest ok. 2,5 razy niższa niż w Portugalii i ponad 20 razy niższa niż w Danii, która osiąga najwyższy wśród krajów UE poziom wydajności w rolnictwie.

³ W rezultacie relacja cen skupu trzody chlewnej do cen pasz wzrosła z 6:1 w grudniu 2003 r. do 11:1 w grudniu 2004 r.

padku koszty produkcji zbóż wzrosły w ciągu roku o 15-20% (w tym koszty nawozów o 20%, koszty środków ochrony roślin o 15%, olej napędowy o 14%, maszyny

Rys. 1. Koszty produkcji trzody chlewnej w Polsce i wybranych krajach UE w 2003 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Haxen 2004, Okularczyk 2004).

Tabela 1. Średnie plony zbóż w Polsce i UE (jako wyznacznik produkcji pasz) w latach 1990-2000

Wyszczególnienie	Średnie plony z 1 ha		Relacja plonów w Polsce do plonów w UE
	Polska	kraje UE	
Zboża ogółem	30,4	53,9	56,4%
w tym:			
- pszenica	35,7	59,3	60,2%
- żyto	24,3	45,0	54,0%
- owies	26,5	34,2	77,5%
- jęczmień	32,4	44,1	73,5%
- kukurydza	48,4	89,5	54,0%

Źródło: (Henisz 2003).

rolnicze o ponad 30%) (Okularczyk 2004). Jeśli uwzględnić ponadto plonowanie upraw w Polsce i krajach UE oraz poziom dopłat do ich produkcji⁴, to przewaga w kosztach paszowych (pokazana na rys. 1) w roku 2004 była dużo niższa. Jednocześnie na skutek zrównywania się cen wzrosły pozostałe koszty produkcji, co spowodowało, że konkurencyjność produkcji świń w Polsce jest obecnie niższa⁵.

3. Potencjał produkcyjny gospodarstw

Rozwój produkcji trzody chlewnej jest uwarunkowany przede wszystkim zasobami ziemi ornej, zasobami kapitałowymi oraz dobrze przygotowaną siłą roboczą. Jeśli chodzi o ziemię rolniczą, to Polska posiada jej blisko 17 mln ha. Większa powierzchnia UR występuje tylko we Francji i Hiszpanii. W przeliczeniu na jedne-

⁴ Stawka dopłat do produkcji zbóż (z dofinansowaniem z II filaru oraz z budżetu) wynosi w Polsce w latach 2004-2006 odpowiednio 55%, 60% i 65% stawki obowiązującej w krajach Piętnastki.

⁵ Polskie gospodarstwa musiały ponadto ponieść koszty dostosowawcze wynikające z konieczności realizacji inwestycji proekologicznych, szacowanych na 3-18 tys. zł w zależności od skali chowu.

go mieszkańca przypada w Polsce blisko 30% więcej użytków rolnych aniżeli przeciętnie w Unii. Z uwagi jednak na dużą liczbę gospodarstw rolnych średni obszar jednego z nich jest w Polsce stosunkowo mały i wynosi niecałe 8 ha. Zaledwie 6% gospodarstw rolnych ma powierzchnię przekraczającą 20 ha UR. W krajach unijnych odpowiednie wskaźniki wynoszą 15 ha i 20%. Taka struktura obszarowa polskich gospodarstw i związana z nią struktura stad zwierząt przesądza o małej i rozproszonej skali produkcji⁶ (por. tab. 2). Problemem jest ponadto niższa produktywność ziemi, będąca wynikiem stosowania mniejszej ilości nawozów i środków ochrony roślin⁷. Z drugiej strony słabsze jest skażenie gleb, a produkcja odbywa się w bardziej przyjaznych dla zwierząt warunkach utrzymania. Dzięki odpowiednio przeprowadzonej akcji promocyjnej może się to stać atutem polskiego rolnictwa (tzw. renta zacofania).

Tabela 2. Możliwości rozwoju skali chowu trzody chlewnej z uwzględnieniem zasobów ziemi w Polsce i krajach UE o największym udziale eksportu wieprzowiny

Kraj	Średni obszar gospodarstwa w ha	Średnia skala chowu z wykorzystaniem pasz własnych	Lokata możliwości
Polska	7,6	108	7
Hiszpania	19,7	281	4
Dania	39,6	565	1
Francja	38,5	551	2
Holandia	17,7	253	6
Niemcy	30,3	433	3
Węgry	19,0	270	5

Zródło: opracowanie własne na podstawie (*Pig numbers...* 2003; *Agriculture...* 2004).

Produkcję trzody chlewnej w Polsce cechuje brak kapitału. W ostatniej dekadzie tylko 9-10% gospodarstw wykazywało zdolność do akumulacji (Olejniczak 2004). Niski poziom nakładów inwestycyjnych prowadzi z kolei do obniżenia efektywności gospodarowania i ogranicza wprowadzenie postępu technologicznego. W związku z tym chów świń opiera się w dużej mierze na technikach pracochłonnych, ponieważ siła robocza na wsi jest relatywnie obfitym czynnikiem. W konsekwencji wydajność pracy jest niska (por. rys. 1), a wskaźniki produkcyjno-technologiczne chowu (tj. plenność loch, zużycie pasz, mięsność tusz) odbiegają od średnich unijnych⁸. Niższą wydajność siły roboczej rekompensuje do tej pory równie niska opłata pracy (często nie brana pod uwagę podczas szacowania kosztów produkcji). Utrwała ona niekorzystną sytuację dochodową rolników i w dłuższym okresie nie może stanowić o konkurencyjności produkcji. Jedynym rozwią-

⁶ Przeciętnie na 1 gospodarstwo produkujące trzodę w Polsce przypada 25 szt. świń, podczas gdy w gospodarstwach unijnych liczba ta sięga 166 szt.

⁷ Zużycie nawozów mineralnych w latach 2000-2002 (w NPK na 1 ha UR) w Polsce wynosiło 90 kg, w krajach UE-15 – 120 kg, natomiast zużycie środków ochrony roślin (w s.a./ha) odpowiednio 0,7 kg i 2,2 kg.

⁸ Podane wskaźniki kształtują się następująco – plenność loch: Polska – 18 szt. od macyory rocznie, UE – 19-20 szt.; zużycie pasz na kg przyrostu: Polska – 3,5 kg, UE – 2,6-2,8 kg; mięsność tuszy: Polska – 50%, UE – 55-60%.

zaniem wydaje się redukcja zatrudnienia na wsi, jednak z uwagi na deficyt miejsc pracy poza rolnictwem będzie to proces długotrwały i może się odbywać tylko przy aktywnym wsparciu ze strony państwa.

4. Wnioski

Zdaniem autora konkurencyjność gospodarki w produkcji danego dobra zależy od możliwości minimalizacji kosztów wytwarzania i obniżania cen produktów końcowych oraz od posiadanych zasobów służących osiągnięciu powyższych celów. Analizując konkurencyjność produkcji trzody chlewnej w Polsce w aspekcie integracji z UE, można postawić następujące wnioski:

- przed 1 maja 2004 r. Polska miała przewagę cenową i kosztową w produkcji trzody chlewnej nad krajami UE; wyrazem tego był stosunkowo wysoki udział eksportu mięsa do państw Europy Środkowo-Wschodniej;
- integracja z Unią przyczyniła się do wzrostu cen sprzedaży żywca wieprzowego oraz kosztów jego produkcji, wskutek tego eksport polskiej wieprzowiny stał się mniej konkurencyjny zarówno w ramach Wspólnoty, jak i wobec państw trzecich;
- konkurencyjność produkcji trzody chlewnej w Polsce zależy obecnie od restrukturyzacji pogłowia świń i zwiększenia liczebności stad jednostkowych przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeb środowiska, co oznacza dostosowanie skali chowu do posiadanej ziemi.

Zalecany model gospodarstwa trzodowego to produkcja ok. 400-500 tuczników rocznie, pozwalająca osiągnąć dochody porównywalne z wynagrodzeniami w pozostałych gałęziach gospodarki i tym samym mogąca stać się podstawą wzrostu inwestycji. Te z kolei przyczynią się do wprowadzenia postępu technicznego w chowie zwierząt i uprawie roślin, obniżając koszty produkcji i poprawiając konkurencyjność polskich gospodarstw. Wymaga to odpowiedniego zwiększenia ich areалу ziemi kosztem najmniejszych jednostek. Proces ten może być utrudniony ze względu na uproszczony system dopłat, który wiąże gospodarstwa z ziemią (posiadanie ziemi oznacza regularne otrzymywanie środków finansowych). Dużo zależeć będzie od tempa tworzenia miejsc pracy poza rolnictwem, w co aktywnie powinno się włączyć państwo. Pomoc ze strony państwa powinna dotyczyć także wsparcia rozwoju grup producenckich, wprowadzenia systemu planowych kojarzeń i rozprowadzania materiału hodowlanego, rozszerzenia zakresu oddziaływania poubojowej oceny tusz oraz opracowania programu zwalczania pomoru świń i choroby Aujeszkyego. Od podjęcia tych działań będzie w dużym stopniu zależeć przyszła konkurencyjność produkcji trzody chlewnej w Polsce.

Literatura

- Agriculture Area in Member States*, Eurostat, European Commission, Brussels 2004.
Blicharski T., *Polska hodowla i produkcja świń wobec potencjału UE*, „Top Agrar Polska” 2002, nr 10.

- Henisz A., *Czynniki wytwórcze w rolnictwie Unii Europejskiej i Polski*, [w:] *Makroekonomiczne problemy agrobiznesu w Polsce w okresie przedakcesyjnym*, red. A. Czyżewski, AE, Poznań 2003.
- Haxen G., *Decydują koszty produkcji*, „Top Agrar Polska” 2004, nr 11.
- Katner W., *Zakłady mięsne obniżają ceny skupu żywca wieprzowego*, „Agrobiznes”, www.tvp.com.pl/rolna, Warszawa 2004.
- Okularczyk S., *Dopłaty bezpośrednie*, „Trzoda Chlewna” 2004, nr 12.
- Okularczyk S., *Czy są jeszcze możliwości obniżania kosztów hodowli i chowu świń*, „Trzoda Chlewna” 2004, nr 7.
- Olejniczak W., *Czy polskie rolnictwo sprosta konkurencji unijnego rynku?*, „Biuletyn Informacyjny ARR” 2004, nr 9.
- Pig numbers and Number of pigs slaughtered*, Eurostat, European Commission, Brussels 2003.
- Powszechny Spis Rolny 2002 – przemiany agrarne*, GUS, Olsztyn 2003.
- Stańko S., *Tendencje w produkcji i konsumpcji mięsa w Polsce i UE w latach 1990-2003*, [w:] *Problemy rolnictwa światowego*, t. 11, SGGW, Warszawa 2004.
- Sytuacja na rynku rolnym – rynek mięsa*, „Biuletyn Informacyjny ARR” 2004, nr 12.

COSTS OF PRODUCTION AND PRICES OF PORK AS AN INSTRUMENT OF COMPETITION ADVANTAGE

Summary

Asking about the competitiveness of pork production in Poland we ask about the ability of the sector to keep or strengthen its position on the market. Currently the production of pork is the most important branch of agriculture in Poland. The number of pigs amounts to 12% of total number in the EU and the meat production constitutes above 9% of total meat production in the EU. Owing to this the potential of Polish agriculture is competitive for other member states, the more so because the production of meat in most of them exceeds the internal consumption. The aim of the paper is to analyse the procurement prices of pork and costs of raising pigs before and after the accession to the EU and to estimate the potential of Polish and EU states' agriculture, which will let us draw the conclusions about the competitiveness.